

4. Præterea. Videtur quod potissima debeat doctori. Quia Ecclesia militans exemplata est ab Ecclesia triumphante. Sed in Ecclesia militante maximus honor debetur doctoribus. I. Timoth. v. 17. *Qui bene præsent præbyteri, duplici honore digni habentur, maxime qui laborant in verbo, & doctrina.* Ergo in Ecclesia triumphante ei potior aureola debetur.

QUÆSTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod unus aureolam virginitalis, vel martyrii, vel doctoris excellentius alio non habet. Quia ea quæ sunt in termino perfectionis, non intenduntur, & remittuntur. Sed aureola debetur operibus quæ sunt in termino perfectionis. Ergo aureola non intenditur, nec remittitur.

2. Præterea. Virginitas non suspicit magis & minus, cum importet privationem quamdam; & negationes non intenduntur, nec remittuntur. Ergo nec præmium virginitalis, scilicet aureola virginum, intenditur, & remittitur.

Sed contra. Aureola (1) superponitur aureæ. Sed aurea est intensior in uno quam in alio. Ergo & aureola.

SOLUTIO I.

Respondeo dicendum ad primam questionem, quod aureola est quoddam privilegiatum præmium, privilegiata victoriæ respondens, ut patet ex dictis; & ideo secundum privilegiatas victorias in tribus pugnis, quæ cuilibet homini imminet, tres aureolæ sumuntur. In pugna enim quæ est contra carnem, ille potissimam victoriam obtinet qui à delectabilibus venereis, quæ sunt præcipua in hoc genere, omnino abstinet; & ideo virginitatis aureola debetur. In pugna vero qua contra mundum pugnatur, illa est præcipua, cum à mundo persecutionem usque ad mortem sustinemus: unde & martyribus, qui in ista pugna victoriam obtinent, secunda aureola debetur. In pugna vero qua contra diabolum pugnamus, illa est præcipua victoria, cum aliquis hostem non solum à se, sed à cordibus aliorum remouet; quod fit per prædicationem, & doctrinam: & ideo doctoribus, & prædicatoribus tertia aureola debetur. Quidam vero distinguunt tres aureolas secundum tres vires animæ, ut dicantur tres aureolæ respondere potissimis trium virtutum animæ actibus. Potissimus enim actus rationalis est veritatem fidei etiam in aliis diffundere; & huic actui debetur doctorum aureola. Irascibilis vero actus potissimus est etiam mortem propter Christum superare; & huic actui debetur aureola martyrum. Concupiscibilis autem actus potissimus est à delectabilibus maximis penitus abstinere; & huic debetur aureola virginum. Alii vero aureolas tres distinguunt secundum ea quibus Christo nobilissime conformamur. Ipse enim mediator fuit inter mundum & Patrem. Fuit ergo doctor, secundum quod veritatem quam à Patre acceperat, mundo manifestavit; fuit autem martyr, secundum quod à mundo persecutionem sustinuit; fuit vero virgo, inquantum puritatem in se ipso conservavit. Et ideo Doctores, Martyres, Virgines ei perfectissime conformantur: unde talibus debetur aureola.

Ad primum ergo dicendum, quod in actu iustitiæ non attenditur aliqua pugna, sicut in actibus aliarum virtutum: nec tamen hoc verum est, quod docere sit actus prudentiæ; immo potius est actus cha-

(1) In editis suppenitur.

ritatis, vel misericordiæ, secundum quod ex tali habitu inclinamur ad huiusmodi exercitium, vel etiam sapientiæ ut dirigentis. Vel potest dici secundum alios, quod iustitia circūdat omnes virtutes; & ideo ei specialis aureola non debetur. Quomodo autem hoc sit verum, dictum est in Lib. III. dist. xxxi. quæst. III. art. 4.

Ad secundum dicendum, quod paupertas quamvis sit opus perfectionis, non tamen tenet summum locum in aliqua spirituali pugna: quia amor corporaliū minus impugnat quam concupiscentia carnis, vel persecutio inflicta in corpus proprium. Unde paupertatis non debetur aureola, sed debetur ei iudicialis potestas ratione humilitationis, quæ consequitur paupertatem, ut supra dictum est. Glossa autem inducta large accipit aureolam pro quolibet præmio quod redditur merito excellenti.

Et similiter dicendum ad tertium, & quartum.

Ad quintum dicendum, quod etiam scribenibus sacram doctrinam debetur aureola; sed hæc non distinguitur ab aureola doctorum, quia scripta componere quidam modus docendi est.

SOLUTIO II.

Ad secundam quæstionem dicendum, quod præminencia aureolæ ad aureolam potest dupliciter attendi. Primo ex parte pugne, ut dicatur aureola potior quæ fortiori pugna debetur; & per hunc modum aureola martyrum aliis aureolis supereminet quodam modo, & aureola virginum alio modo. Pugna enim martyrii est fortior secundum seipsam, & vehementius affligens: pugna carnis est periculosior, inquantum est diuturnior, & magis nobis imminet è vicino. Secundo ex parte eorum de quibus est pugna; & sic aureola doctorum inter omnes est potior: quia huiusmodi pugna versatur circa bona intelligibilia, aliæ vero pugne circa sensibiles passionnes. Sed illa eminentia quæ attenditur ex parte pugne, est aureolæ essentialior: quia aureola secundum propriam rationem respicit victoriam, & pugnam. Difficultas etiam pugne quæ attenditur ex parte ipsius pugne, est potior quam illa quæ attenditur ex parte nostri, inquantum est nobis vicinior. Et ideo simpliciter loquendo, aureola martyrum inter omnes est potior; & ideo dicitur Math. v. in Glossa, Ambrosii, quod in octava beatitudine, quæ ad martyres pertinet, scilicet *Beati qui persecutionem patiuntur &c.* omnes aliæ perficiuntur. Propter hoc etiam Ecclesia in commemoratione Sanctorum martyres doctoribus, & virginibus præordinat. Sed quantum ad aliquid, nihil prohibet alias aureolas excellentiores esse.

Et per hoc patet solutio ad objecta.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæstionem dicendum, quod cum meritum sit quodammodo præmii causa, oportet diversificari præmia, secundum quod merita diversificantur. Aliquid enim intenditur, & remittitur per intensionem, & remissionem suæ causæ. Meritum autem aureolæ potest esse majus, & minus: unde & aureola potest esse major, & minor. Sciendum tamen, quod meritum aureolæ potest intendi dupliciter: uno modo ex parte radicis, alio modo ex parte operis. Coniungit enim esse aliquos duos, quorum unus ex

n.

EXPOSITIO TEXTUS.

SUOS. *finis habebunt duæ civitates.* Hoc ideo dicitur, quia usque ad diem iudicii numerus electorum, & damnatorum augetur; & etiam gloria; & pœna augeri potest saltem quantum ad præmium, & pœnam accidentalem; sed post iudicium ulterius augeri non poterit.

Denarius enim unus. Hoc dicitur propter hoc quod idem est objectum omnium beatorum.

Ille quippe beate vivit qui vivit ut vult, nec male aliquid vult. Hæc sententia Augustini concordat cum sententia Philosophi, II. de Anima text. com. xxxvii. ut per vivere operatio vitæ intelligatur; per hoc autem quod dicitur, *ut vult*, ostenditur operatio non impedita; per hoc autem quod dicitur, *nec aliquid male vult*, ostenditur esse conaturalis, quia mala sunt contra naturam.

Quo retardatur quodammodo, ne tota intentione pergat in illud summum cœlum, donec appetitus ille conquiescat. Ista retardatio intelligitur quantum ad hoc quod anima à corpore separata non habet perfectum esse, & ita nec perfectam operationem, qua possit Deo perfecte conjugi.

DISTINCTIO L.

Si mali in inferno peccabunt.

HIC oritur quæstio, ex præmissis ducens originem. Supra enim Augustinus, in Enchirid. cap. cxl. loquens de malis in inferno damnatis, & de bonis in cœlo glorificatis, dixit, quod nec bonis voluntas, nec malis facultas esse peccandi poterit. Et de bonis quidem constat; sed de malis, à quibus voluntatem malam non remover, queritur, quomodo sit verum eos non posse peccare, immo quomodo verum sit eos non peccare, cum malam habeant voluntatem. Quidam autem illam voluntatem non esse peccatum, sed supplicium tantum. Alii vero peccatum esse fatentur, sed per illud eos non mereri aliquam pœnam, quia non est ibi locus merendi. Illud ergo peccatum dicitur non esse meritum supplicii, sed supplicium mali meriti quod in hac vita præcessit. De hoc autem Augustinus (Fulgentius de Fide ad Petrum cap. lxx.) ita dicit: *Tempus acquirendi vitam æternam in hac tantum vita Deus hominibus dedit, ubi voluit etiam pœnitentiam esse fructuosam. (1) Ideo hic pœnitentia fructuosa est, quia potest hic homo deposita nequitia bene vivere, & mutata voluntate (2) injusta, merita simul, operaque mutare, & ea gerere quæ Deo placeant: quod qui in hac vita non fecerit, habebit quidem pœnitentiam in futuro sæculo de malis suis, sed indulgentiam in conspectu Domini non inveniet: quia etsi erit stimulus pœnitentis, tamen nulla erit ibi correctio voluntatis. A talibus enim ita culpabitur iniquitas sua, ut nullatenus ab eis possit vel diligi, vel desiderari iustitia: voluntas enim eorum talis erit, ut habeat semper in se malignitatis suæ supplicium, numquam tamen recipere possit bonitatis affectum. Quia sicut illi qui cum Christo regnabunt, nullas in se malitias voluntatis reliquias habebunt; ita illi qui erunt in supplicio æterni ignis cum diabolo, & Angelis ejus deputati, sicut nullam habebunt ulterius requiem, sic bonam nullatenus poterunt habere voluntatem: & sicut coheredibus Christi dabitur perfectio gratiæ ad æternam gloriam; ita consortibus diaboli cumulabit ipsa malignitas pœnam, quando exterioribus deputati tenebris, nullo illustrabuntur interiori lumine veritatis. Ex his apparet reprobos in inferno pœnitentiam sic gesturos, ut per eam pravam voluntatem non deserant; & illa maligna voluntas erit eis ad cumulum pœnæ, per quam tamen non merebuntur, quia nullus meretur nisi in hac vita.*

Quare dicuntur tenebræ exteriores.

HIC queri potest, quare illæ tenebræ quibus involventur mali in gehenna, dicuntur tenebræ exteriores. Quia tunc mali penitus extra lucem corporalem, & spiritualement, scilicet Domini, erunt. Nunc enim etsi patiantur tenebras in cæcitate mentis non tamen penitus extra lucem Dei sunt, nec corporali luce privantur. De hoc Augustinus sic ait (in Psalm. vi. vers. 6. aliis verbis), *Ira Dei & in iudicio erit, & hic est in cæcitate mentis, cum dantur mali in reprobis sensum. Ibi exteriores tenebræ erunt, quia tunc peccatores penitus erunt extra Deum. Quid est enim penitus esse extra Deum, nisi in summa cæcitate? Si quidem habitat Deus lucem inaccessibilem. Hæc autem tenebræ hic jam incipiunt in peccante, cum ab interiori Dei luce secluditur, sed non penitus dum in hac vita est. Ecce quare ibi peccator dicitur pati exteriores tenebras, & non hic: quia ibi secludetur penitus à luce Dei; quod non hic. Sed quomodo intelligenda est illa seclusio? An quia non videbunt Deum per speciem? Sed nec aliquis vi-*

(1) Al. ideo hæc. (2) Al. deest injusta.

det hic Deum per speciem. An per dissimilitudinem quam facit peccatum inter Deum & hominem? Sed & hic multi Deum oderunt, de quibus scriptum est, Psalm. lxxxi. 23. Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. Quæ est ergo illa elongatio? Sane exteriores tenebræ intelligi possunt quædam malignitas odii, & voluntatis, quæ tunc excrescit in mentibus reproborum, & quædam obliuio Dei: quia tormentorum interiorum, & exteriorum doloribus adeo afficiuntur, & turbantur, ut ab illis ad cogitandum aliquid de Deo vix, vel raro, vel numquam mentem reuocent: ut qui nimio premuntur pondere, adeo stupescunt, & turbantur, ut interim in aliam cogitationem non se extendant; sed illuc tendit impetus cogitationis, ubi sentitur vis doloris. Sed in hac vita nullus adeo malus est ut penitus secludatur à cogitatione Dei, qui nec perdit appetitum beatitudinis, & quemdam boni amorem quem naturaliter habet rationalis creatura. Illas autem exteriores, & profundissimas tenebras reprobos perpeccatos post iudicium dicit Augustinus, opponens de illo diuitem qui in inferno positus, elevans oculos vidit Abraham, & in sinu eius Lazarum; cuius comparatione coactus est confiteri mala sua usque adeo ut fratres roget ab his præmoheri, Luc. xvi. quod ante iudicium factum legitur; sed post iudicium in profundioribus tenebris erunt impii, & nullam Dei lucem videbunt cui confiteantur.

De animabus damnatorum, si quam habent notitiam eorum quæ hic sunt.

Præterea quæri solet, si reproborum animæ quæ nunc in inferno cruciantur, notitiam habeant eorum quæ circa suos in hac vita geruntur, etsi aliquo modo doleant super infortuniis suorum charorum. Hanc questionem Augustinus (super Psalm. cviii. versus finem) commemorat, ex parte eam explicans, ex parte vero insolutam relinquens: ait enim: Quæret aliquis, an ullus dolor tangat mortuos de his quæ in suis post mortem contingunt, vel quomodo ea quæ circa nos aguntur, noverint spiritus defunctorum. Cui respondeo, magnam esse questionem, nec in præsentibus breviter dici potest, quod est cura mortuis de suis charis, ut de diuitem legitur, qui dum tormenta apud inferos pateretur, levavit oculos ad Abraham, & inter alia dixit, Luc. xvi. 28. Habeo enim quinque fratres: misse aliquem ex mortuis, ut testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Habent enim mortui curam de vivis, quos sciunt vivere: quia nec in locis pœnarum vident eos, ubi dives sine fratribus erat, nec in requie beatorum, ubi Lazarum, & Abraham, quamvis à longe agnoscebat. Non tamen ideo consequens est eos scire quæ circa charos suos aguntur hic vel læta, vel tristitia.

Quomodo accipienda sunt quæ de Lazaro, & diuitem leguntur.

Si quis autem quærat, quomodo intelligitur quod de Lazaro, & diuitem legitur; audiat Augustini responsum dicentis, Lib. VIII. super Gen. ad litteram cap. v. Si quis putat animas corpore exuras locis corporalibus, contineri, cum sint sine corpore, non deerunt qui faveant, & diuitem sitiientem in loco corporali fuisse contendat, ipsamque animam corpoream præparasse linguam, & stillam de Lazari digito cupisse. Sed melius est dubitare de occultis, quam litigare de incertis. Diuitem in supplicio, pauperem in refrigerio esse non dubito; sed quomodo intelligatur diuitem lingua, digitus Lazari, flamma inferni, sinus Abrahæ, & huiusmodi, vix à mansuetis, à contentiosis nunquam invenitur.

Si se vident boni, & mali.

Quæri etiam solet, utrum vicissim se videant illi qui sunt in inferno, & illi qui sunt in gloria. Sicut Sancti tradunt, & boni malos, & mali bonos vident usque ad iudicium. Post iudicium vero boni videbunt malos, sed non mali bonos. Unde Gregorius, hom. xl. in Evang. Infideles in imo positi ante diem iudicii fideles super se in requie attendunt, quorum gaudia post contemplari non possunt.

De chaos inter bonos & malos.

Sed cum Sancti malos in tormentis videant, nonne aliqua compassione erga eos moventur? Nonne eos de tormentis liberari cupiunt? Recole illud Evangelicum, quod Abraham diuitem respondit, Luc. xvi. 26. Inter nos & vos chaos magnum firmatum est, ut hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transire. Quid est illud chaos inter bonos & malos, nisi hinc iustitia, inde iniquitas, qua nullatenus sociari valent? Adeo enim Sancti Dei iustitiæ addicti sunt, ut nulla compassione ad reprobos transire valeant, nulla pro eis inter Sanctos fiat intercessio. Quomodo ergo inde volunt aliqui transire ad illos, sed non possunt? Quia si Dei iustitia admitteret, non fieret eis molestia liberatio eorum. Vel ita dicuntur velle, & non posse, non quia velint, & non possint, sed quia etsi velent, non possent eos iuvare. De hoc ita Gregorius ait, ubi supra. Sicut reprobi à pœnis ad gloriam Sanctorum transire volunt, & non possunt; ita & iusti per misericordiam mente ire volunt ad positos in tormentis, ut eos liberent, sed non possunt; quia iustorum animæ etsi in nature suæ bonitate misericordiam habent, jam tunc auctoris sui iustitiæ conjunctæ tanta rectitudine constringuntur, ut nulla ad reprobos compassione moveantur.

Quod visa impiorum pœna non minuit beatorum gloriam.

Postremo quæritur, an pœna reproborum visa decoloret gloriam beatorum, an eorum beatitudini proficiat. De hoc ita Gregorius ait, ut supra. Apud animum iustorum non obfuscat beatitudinem aspecta pœna

(2) Nicolai oderunt.

reproborum: quia jam ubi compassio miseræ non erit, minuerè beatorum lætitiâ non valebit. Et licet iustis sua gaudia sufficiant, ad majorem tamen gloriam vident pœnas malorum, quas per gratiam evaserunt: quia qui Dei claritate vident, nil in creatura agitur quod videre non possint. Non est autem mirandum quod Sancti jam immortales reprobos videant mentis intelligentia, cum Prophetæ mortales adhuc videre hæc omnia meruerint. Egredientur ergo electi non loco, sed intelligentia, vel visione manifesta ad videndum impiorum cruciatus (ut Hieronymus ait in cap. lxxvi. Isaia) quos videntes non dolore afficiuntur, sed lætitiâ satiabuntur, agentes gratias de sua liberatione, visa impiorum ineffabili calamitate. Unde Isaia impiorum tormenta describens, & ex eorum visione lætitiâ bonorum exprimens, ait cap. lxxvi. Egredientur (electi scilicet) & videbunt cadavera virorum qui prævaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur, & erunt usque ad sætatem visionis omni carni (id est electis.) Lætabitur enim iustus, cum viderit vindictam.

(3) Hæc de pedibus sedentis super solium excelsum, quos Seraphim duabus alis velabant, scriptori, etsi non auditori, commemorasse sufficiat, qui à facie exorsus sedentis, per media ad pedes usque via duce pervenit.

DIVISIO TEXTUS.

Postquam determinavit Magister de gloria Sanctorum post iudicium generale, hic determinat de pœnis impiorum: & dividitur in partes duas. In prima propositum prosequitur. In secunda ponit totius operæ epilogum, ubi: Hæc de pedibus sedentis super solium excelsum, & commemorasse sufficiat. Prima autem pars dividitur in duas partes. In prima determinat de pœnis damnatorum quantum ad effectum. In secunda determinat de pœnis eorum quantum ad cognitionem, sive intellectum, ubi: Hic quæri solet, quare illæ tenebræ, quibus involventur mali in gehenna, dicuntur tenebræ exteriores. Et hæc pars dividitur in partes tres. In prima ostendit quomodo excluduntur à cognitione Dei per hoc quod sunt in tenebris exterioribus. In secunda ostendit qualiter se habeat eorum cognitio ad ea quæ in hoc mundo aguntur, ubi: Præterea quæri solet, si reproborum animæ quæ nunc in inferno cruciantur, notitiam habeant eorum quæ circa suos in hac vita geruntur. In tertia qualiter se habeat ad cognoscenda ea quæ erga Sanctos aguntur, ubi: Quæri etiam solet, utrum vicissim se videant illi qui sunt in inferno, & illi qui sunt in gloria. Secunda pars dividitur in duas. In prima inquiritur quantum mortui cognoscant ea quæ hic aguntur. In secunda movet dubitationem quamdam ex dictis, ubi: Si quis autem quærat quomodo intelligatur quod de Lazaro, & diuitem legitur, audiat Augustini responsum. Tertia vero pars dividitur in duas. In prima ostendit quomodo boni, & mali invicem se videant. In secunda inquiritur, quid accidat Sanctis ex visione damnatorum, ubi: Sed cum Sancti malos in tormentis videant, nonne aliqua compassione erga eos moventur? Et hæc pars dividitur in duas. In prima inquiritur, utrum Sancti videntes damnatorum miseriam, eis compatiantur. In secunda, utrum ex hoc quod pœnam damnatorum vident, eorum gloria minuat, ubi: Postremo quæritur, an pœna reproborum visa decoloret gloriam beatorum.

QUÆSTIO L.

Hic quæritur duo. Primo de cognitione naturali animæ separata. Secundo de pœna damnatorum. Circa primum quærantur quatuor. Primo: Utrum anima possit aliquid intelligere à corpore separata. Secundo: Utrum possit intelligere per species quas à sensibilibus accepit, dum corpore esset junctæ. Tercio: Utrum anima separata singularia cognoscatur. Quarto: Utrum anima separata per aliquid

(3) Sequens appendix eum ejus expositione sejunctim ad calcem Libri ponitur in editone Parisiensis Nicolai.